

การรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบผ้าลวดด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

Restoration and Development of Pha Law design with The participation process of Ban Mai Sala Phueang community enterprise group Chiang Khan district, Loei province

ไทยโรจน์ พวงมณี¹

Thairoj Phoungmanee¹

พชรมณ ใจงามดี²

Pacharamon Jaingamdee²

คชสิทธิ์ เจริญสุข³

Kotchasi Charoensuk³

Received : May 16, 2022

Revised : June 1, 2022

Accepted : July 27, 2022

¹รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อีเมล : thai-roj@hotmail.com

¹ Assoc. Prof. in Visual Arts Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

E-mail : thai-roj@hotmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อีเมล : por_express@hotmail.com

² Asst. Prof. in Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

E-mail : por_express@hotmail.com

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดุริยางศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อีเมล : mtcomputer9@hotmail.com

³ Asst. Prof. Dr. in Music Program, Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

E-mail : mtcomputer9@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการรื้อฟื้นผ้าล่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และ 2) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการออกแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่ม ปราชญ์ท้องถิ่น นักวัฒนธรรม ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ปราชญ์ด้านการทอผ้า นักวิชาการด้านออกแบบ จำนวน 22 คน วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม การประชุม การสังเกตและการประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า

1) ผ้าล่อหรือผ้ารองบ่อนเป็นผ้าสำหรับการปูที่นอนที่ทอขึ้นมาเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น การแต่งงาน การต้อนรับแขกที่มานอนพักแรมที่บ้าน ผ้าทอยาว 180 ซม. กว้าง 70 ซม. ด้วยเทคนิคทอแบบชิด ผ้า 1 ผืนมี 5 ลวดลาย เดิมมีการทอทุกครัวเรือนแต่ปัจจุบันไม่ได้มีการทอมากกว่า 80 ปี เพราะการทำยากและใช้ช่างทอผ้า 3-4 คนต่อ 1 กี่ทอผ้า การทอผ้าจึงจะสำเร็จได้โดยเร็ว เมื่อทอเสร็จแล้วจึงนำมาตกแต่งด้วยการขลิบที่ขอบผ้าทุกด้านด้วยผ้าฝ้ายทอมือสีพื้นที่ย้อมสีธรรมชาติ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาผ้าล่อ ได้ผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ประกอบด้วย ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมประเมินผลของสมาชิกกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้ (1) การเรียนรู้ถึงความเป็นไปได้ในการรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบ (2) การวิเคราะห์ลวดลายผ้าล่อและการสร้างความคิดในการออกแบบและการพัฒนา (3) การปฏิบัติการ (4) การวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาการออกแบบ และ (5) การประเมินผลการออกแบบและพัฒนา

คำสำคัญ : การรื้อฟื้นผ้าล่อ, การพัฒนาการออกแบบ, กระบวนการมีส่วนร่วม, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the rehabilitation of wheel cloth from Ban Mai Sala Phueng Community Enterprise Group. Chiang Khan District, Loei Province, and 2) to study the process of participation in the design development of the Ban Mai Sala Phueng Community Enterprise Group. Chiang Khan District, Loei Province. The target group used in the research were 22 group members. Local scholars, cultural activists, representatives of local government organizations, entrepreneurs, weaving scholars, design scholar. Data collection methods and instruments include document analysis, group discussions, meetings, observations, and evaluations. The findings of the study indicate :

1) Pha Law or underclothes are fabrics for laying mattresses that are woven for use in special occasions such as weddings, hanging for guests who stay overnight at home, woven fabric 180 cm long, 80 cm wide. With Khit weaving technique, 1 piece of cloth has 5 patterns. Originally, every household was woven, nowadays, it has not been woven for more than 80 years. By weaving and using 3 - 4 weavers per 1 weaving, the weaving process will be accomplished quickly when finished, it will be decorated with circumference on all sides with hand-woven cotton with natural dyes.

2) The process of participation in the design and development of Pha Law will be through the concept of participation of group members, consisting of joint thinking, joint planning, joint decision making, joint implementation and evaluation of group members. The details are as follow. (1) Learning the feasibility of reviving and developing designs (2)Pattern analysis and design thinking and development (3)Design through practice (4) Analysis for design development (5) design and development evaluation.

Keywords : Revival of Pha Law, design development, participatory process, community enterprise groups

บทนำ

วัฒนธรรมการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาการคิด การแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก โดยแต่ละพื้นที่ของโลกจะมีรูปแบบของผ้าและเทคนิควิธีการทอผ้าแตกต่างกันไปตามความเชื่อ สภาพแวดล้อมและวัสดุที่มีอยู่ ส่วนใหญ่ช่างทอผ้าจะได้รับทักษะความรู้มาจากแม่ ยายหรือเครือญาติเพื่อส่งเสริมให้เด็กหญิงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้หญิงที่ดีที่พร้อมมีครอบครัวและเป็นแม่ที่ดีในอนาคต ดังมีคำกล่าวว่า “สตรีที่ดีที่จะสามารถมีครอบครัวและสามารถเป็นแม่ได้ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้การทอผ้าเอาไว้ใช้ หากหญิงใดที่เป็นสาวสามารถทอผ้าได้แล้วแม่กับยายก็จะมีหน้าที่ในการสอนลูกหลานในการทอผ้า เริ่มจากการทอผ้าทั่ว ๆ ไปไว้ใส่ก่อนแล้วพอชำนาญขึ้นก็เริ่มสอนทอผ้าที่มีลวดลายสวยงามมากขึ้น บางบ้านก็สอนลายผ้าที่บ้านตนมีเก็บเอาไว้ให้ หากหญิงใดทอสวย ก็จะบ่งบอกถึงความเป็นผู้ที่ขยัน มีความเป็นกุลสตรี ผู้ชายก็มักจะอยากได้เป็นคู่ครอง แต่หากหญิงใดทอผ้าไม่ได้เลยก็จะเป็นคนที่ไม่สามารถแต่งงานได้เนื่องจากถูกมองว่าไม่มีความสามารถ ไม่มีความขยัน และอาจจะไม่เป็นที่ถูกใจของพ่อแม่ฝ่ายชายได้” (ศิริพร เวียงเงิน และคณะ, 2562) ผ้าทอยังเป็นตัวแทนของภูมิปัญญามวลมนุษยชาติที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการใช้สอย ควบคู่กับการสร้างความงามผ่านรูปแบบ ลวดลาย สี สัน และความประณีตที่สื่อสารถึงอัตลักษณ์และสะท้อนรากฐานภูมิปัญญาในการพึ่งพาธรรมชาติด้วยการถักทอตามความรู้สึคนึกคิด จินตนาการและจิตวิญญาณของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ (จรัสพิมพ์ วังเย็น, 2554)

อย่างไรก็ดีผ้าทอเป็นมรดกวัฒนธรรมของประเทศที่ทรงคุณค่าที่มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ความประณีตของการทอผ้าจึงจัดเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน และตัวบุคคลที่ทำการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วย สำหรับผ้าทอในแต่ละท้องถิ่นนั้นช่างทอผ้าจะสร้างสรรค์และต่อยอดความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและส่งต่อที่มีความต่างกันไปตามเงื่อนไขของพื้นที่นั้น ๆ แต่โดยรวมแล้วช่างทอพื้นบ้านก็นำเสนอรูปแบบผ้าทอออกมาให้มีอัตลักษณ์ลักษณะด้วยลวดลายและการทอ เช่น 1) ลวดลายจากความเชื่อความศรัทธาในพื้นที่นั้น ๆ เช่น เรื่องราวของพญานาค ลายแมลง และ 2) ลวดลายพืชพันธุ์ธรรมชาติในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ลวดลายดอกไม้ และลวดลายเถาไม้เลื้อย (ศักดิ์ชาย สิกขา และคณะ, 2555)

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่องนั้น ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน เป็นกลุ่มทอผ้าที่เกิดจากการส่งเสริมสนับสนุนของพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยมีช่างทอผ้าในชุมชนเข้าร่วมกลุ่มระยะแรก จำนวน 15 คน สมาชิกกลุ่มมีทักษะการมัดหมี่และทักษะการทอจากเส้นใยฝ้ายที่ปลูกในพื้นที่และเส้นด้ายที่ซื้อมาจากตลาด กลุ่มมีเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืนโดยนำเอาภูมิปัญญาผ้าทอมาสู่การทอผ้าเพื่อการขายในจังหวัดเลยและต่างจังหวัด ส่วนผ้าทอมีลวดลายชั้นมัดหมี่ลายนาค ลายหงส์ ลักษณะผ้าที่กลุ่มทอขึ้นมา ประกอบด้วย ผ้าชั้นมัดหมี่ลายชั้น ผ้าพื้นและผ้าขาวม้า จำหน่ายราคาผืนละ 800 บาท เพื่อให้สามารถขายได้ง่าย จากการลงพื้นที่พบว่ากลุ่มมีผ้าลื้อที่เป็นผ้าโบราณอายุมากกว่า 80 ปี โดยเก็บไว้เพื่อการเรียนรู้ของผู้สนใจผ้าโบราณที่จะรื้อฟื้นพัฒนาขึ้นมาเพื่อการสร้างจุดขาย

และสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่อง โดยผ้าลื้อถูกส่งเข้าประกวดผ้าทอโบราณในระดับจังหวัดเลย และ ได้รับการตัดสินให้ได้รับรางวัลชนะเลิศในปี พ.ศ. 2550 ปัจจุบันผ้าลื้อ สูญหายไปไม่ได้มีการทอมากกว่า 80 ปี เนื่องจากกระบวนการทอที่ยากและต้องอาศัยช่างทอผ้า 3 คน จึงขาดการสนใจสืบสานและต่อยอด ซึ่ง สคราญนิตย์ เล็กสุทธิ์ (2561) พบว่า ผ้าทอพื้นบ้านแบบดั้งเดิมนั้นส่วนใหญ่ขาดการสืบทอดจากช่างทอผ้ารุ่นใหม่ เนื่องจากความยากของการทอหรือการทำลวดลาย บางลวดลายหรือบางรูปแบบของผ้าทอก็ได้สูญหายไปแล้ว ส่วน ปิรันธน์ ปุณญประภา และคณะ (2561) กล่าวว่า ปัญหาการสูญหายของผ้าทอพื้นบ้านนั้น เกิดจากการขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจ จำนวนช่างทอผ้ามีจำนวนน้อยลง และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น การสืบทอดผ้าทอพื้นบ้านให้คงอยู่นั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนในพื้นที่ สมาชิกกลุ่ม และหน่วยงานภาครัฐที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการขับเคลื่อน เพราะช่างทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งหากหมดกลุ่มคนรุ่นนี้ไปและยังไม่มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดผ้าโบราณก็จะสูญหายไปจากชุมชน (สุจิตตรา หงส์ยนต์ และ พิกุล สายดวง, 2560)

เช่นเดียวกับการบริหารจัดการกลุ่ม และการพัฒนาการออกแบบผ้าทอรูปแบบใหม่ขึ้นมา โดยการพัฒนานั้นควรเป็นงานออกแบบที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับช่างทอผ้า และมีการบริหารคุณภาพการผลิตที่ได้มาตรฐาน (กัญญา จิงวิมุตพันธ์, 2553) ส่วนประเด็นการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่องได้ทำการรื้อฟื้นและพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อ ถือว่าเป็นความต้องการของสมาชิกกลุ่มที่เห็นว่ารูปแบบของผ้าทอนั้นสามารถแสดงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของพื้นที่บ้านใหม่ศาลาเพื่องได้อย่างชัดเจน และรูปแบบของผ้าทอจะเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่ต้องการผ้าทอที่มีความแตกต่าง

อย่างไรก็ตาม ผ้าทอพื้นบ้านส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถสะท้อน
อัตลักษณ์ของชุมชนได้ ทักษะและเทคนิคการทอยังขาดความนา
สนใจและไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลทำให้ยัง
ไม่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนให้มี
การรื้อฟื้นหรือการพัฒนาการออกแบบเพื่อการต่อยอดอย่างจริงจัง
(พรชัย ปานทุ่ง, 2562) ช่างทอผ้าในแต่ละกลุ่มนั้นมีข้อจำกัดด้านการ
พัฒนาการออกแบบใหม่ ๆ เนื่องจากไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการ
ออกแบบ จึงมีการลอกเลียนแบบลวดลายของชุมชนอื่น ๆ มาผลิตใน
ชุมชนตัวเองเท่านั้น ส่วนข้อดีคือการมีประสบการณ์การทอผ้า และ
การพัฒนาการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานแนวคิดเดียวกันของช่างทอผ้า (กิตติ
ธนต์ ญาณพิสิษฐ์, 2556) กล่าวได้ว่า ทักษะความสามารถด้านการ
พัฒนาการออกแบบยังมีน้อย มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ช่าง
ทอผ้าส่วนใหญ่ที่เห็นถึงโอกาสความก้าวหน้าของกลุ่ม จึงมีความ
ต้องการที่จะพัฒนารูปแบบผ้าทอให้สอดคล้องกับความต้องการของ
กลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายหลักและผ้าทอมีอัตลักษณ์เฉพาะ

จากที่กล่าวมาผ้าทอพื้นบ้านถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอด และพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่องก็มีการพัฒนารูปแบบผ้าทอใหม่ ๆ แต่เป็นการเลียนแบบจากพื้นที่อื่น ทำให้ผ้าทอขาดอัตลักษณ์เฉพาะ ดังนั้นการรื้อฟื้นผ้าลื้อจึงเป็นการสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาออกแบบต่อยอดผ้าลื้อ และสร้างตัวตนให้กลุ่มทอผ้า เช่นเดียวกับการพัฒนาการออกแบบจากผ้าลื้อเพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น จะต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล โดยผลจากการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อจะสามารถสร้างตัวตนและจำหน่ายให้กับผู้บริโภคเป้าหมายได้ ซึ่งช่างทอผ้าต้องมีศักยภาพด้านทักษะการคิด การย้อมสี เทคนิคการทอและการตกแต่งผ้าทอให้มีคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะดำเนินการวิจัยการรื้อฟื้นและพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การสร้างศักยภาพของกลุ่มผ้าลื้อของช่างทอผ้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่องด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าและกลุ่มช่างทอผ้าพื้นบ้านเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างทักษะการสื่อสาร และสร้างแนวความคิดการพัฒนาการออกแบบร่วมกัน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดเลยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรื้อฟื้นผ้าล่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่องอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการออกแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่องเพื่อการเตรียมการโครงการพัฒนาตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 22 คน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่ม ราษฎรท้องถิ่น นักวัฒนธรรม ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ราษฎรด้านการทอผ้า ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัดเลย สำนักงานพิเศษเพื่อการท่องเที่ยว (อพท.) สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาและนักวิชาการด้านออกแบบ

2. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย (1) การศึกษาเอกสาร จากสำนักวิทยบริการและสื่อออนไลน์เกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้าน (2) การสนทนากลุ่ม มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับนักวิจัย ตามประเด็นที่นักวิจัยกำหนดขึ้น ดังนี้ ความเป็นมาของกลุ่ม การบริหารจัดการ รูปแบบผ้าทอของกลุ่ม อัตลักษณ์กลุ่ม และผ้าทอ และความเป็นมาของผ้าล่อ ปัญหาอุปสรรคการทอและแนวทางการรื้อฟื้นผ้าล่อ (3) การประชุม มีสมาชิกกลุ่ม นักวิชาการด้านการออกแบบเข้าร่วม มีประเด็นการรื้อฟื้นและการอนุรักษ์ การพัฒนาการออกแบบและการขับเคลื่อนผ้าล่อ การพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค (4) การสังเกต โดยนักวิจัยเก็บข้อมูลจากกระบวนการทอ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการทอผ้าล่อ และ (5) การประเมินผล โดยผู้ประเมินเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้า และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและนักวิชาการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อลงพื้นที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำส่งจดหมายเชิญในวันที่มีการจัดกิจกรรมการวิจัย ส่วนหน่วยงานภาครัฐมีการติดต่อประสานงานอย่างไม่เป็นทางการและนำส่งตามหน่วยงานแต่ละแห่ง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยลงพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง โดยใช้วิธีการและเครื่องมือดังนี้

3.1.1 การสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม จำนวน 5 คน เกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่ม การบริหารจัดการ การทอดผ้า การจำหน่าย การพัฒนาตนเอง ผ้าลื้อผ้าโบราณที่ต้องการรื้อฟื้น และแนวทางการพัฒนาการออกแบบ

3.1.2 การสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1) การสนทนากลุ่ม โดยมีประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมจำนวน 5 คน ประเด็นการค้นหาอัตลักษณ์ผ้าลื้อ แนวทางการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อ และการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม

2) การสนทนากลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมจำนวน 7 คน ด้วยประเด็นแนวทางการรื้อฟื้น การอนุรักษ์ และพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อ

3) การสนทนากลุ่ม มีประธานและสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมจำนวน 5 คน ด้วยประเด็น กระบวนการรื้อฟื้น การพัฒนางานผ้าทอแบบใหม่ ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ปัญหา

4) การสนทนากลุ่ม มีประธานและสมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมจำนวน 5 คน ด้วยประเด็น ความก้าวหน้าจากการทดลองพัฒนาการออกแบบการทอผ้าลื้อ

5) การสนทนากลุ่ม มีประธานกลุ่ม นักวิชาการ ผู้ประกอบการและผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าเข้าร่วมจำนวน 7 คน ด้วยประเด็น ศักยภาพการทอผ้า ความสวยงาม และแนวทางการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อให้มีคุณภาพ

3.1.3 การสังเกต เป็นแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) พฤติกรรมการทอผ้า 2) พฤติกรรมการแสดงออกทางการสื่อสารและการสนทนา 3) กระบวนการทอและคุณภาพของผ้าทอ และ 4) การจับคู่สีของผ้าทอ

3.1.4 การประชุม ประกอบด้วย

1) การประชุมระดมความคิดเห็นด้วยวิธีการ SWOT มีผู้เข้าร่วมจำนวน 11 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน นักวัฒนธรรม นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลนาข้าว ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ประกอบการมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส

2) การประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการทอผ้า การรื้อฟื้นและการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นบ้าน มีประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน นักวัฒนธรรม นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลนาข้าว ปราชญ์ท้องถิ่น สื่อมวลชน ผู้ประกอบการ เข้าร่วม จำนวน 13 คน

3) การประชุมคืนข้อมูลและการเสนอผลการดำเนินการ มีประเด็นหลักในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือผลของการรื้อฟื้นผ้าลื้อ การพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อให้เป็นผ้าแบบใหม่ แนวทางการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อให้มีคุณภาพ ราคาที่เหมาะสมกับการจำหน่าย หน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย พาณิชย์จังหวัดเลย สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเลย องค์กร บริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นักวิชาการด้านการออกแบบ ตัวแทนกลุ่มทอผ้าเครือข่าย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพียง จำนวน 15 คน

3.2 ข้อมูลเชิงประมาณ ผู้วิจัยใช้แบบประเมินผล จำนวน 2 ชุด ดังนี้ 1) แบบประเมินผลการดำเนินการรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นแบบ Rating Scale เก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มผู้เข้าร่วมทดลองการรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบ จำนวน 5 คน เก็บหลังจากทำการทดลองเสร็จสิ้น และ 2) แบบประเมินผลการดำเนินการรื้อฟื้นและการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นแบบ Rating Scale เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จำนวน 15 คน โดยเก็บข้อมูลหลังจากการประชุมนำเสนอและวิพากษ์การดำเนินการวิจัยและพัฒนาเสร็จสิ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการลงพื้นที่จากการใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุม การสนทนากลุ่มและการศึกษาเอกสารมาจัดระเบียบให้เป็นหมวดหมู่ โดยยึดตามประเด็นของข้อคำถามการวิจัยของแต่ละเครื่องมือการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูลและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ประกอบภาพถ่าย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากการลงพื้นที่มาจัดระเบียบให้เป็นหมวดหมู่ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทของพื้นที่และการรื้อฟื้นผ้าลื้อของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพบว่า

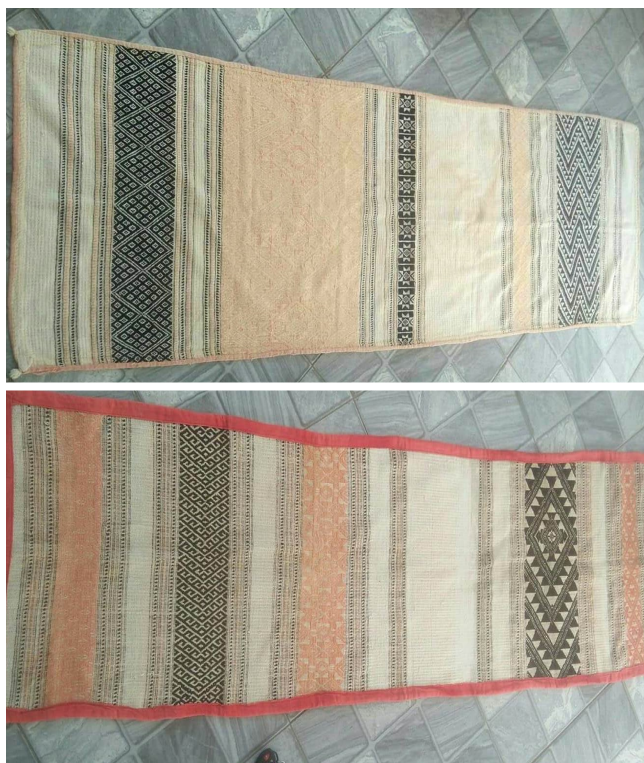
1.1 พื้นที่หมู่บ้านบ้านใหม่ศาลาเพื่อง เป็นหมู่บ้านที่มีการตั้งขึ้นมาในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคานกว่า 100 ปี อยู่ในการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลนาข้าว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และใช้เวลาว่างในการทำเครื่องจักสาน การทอผ้า การค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและรับจ้างทั่วไป มีประเพณีที่สำคัญที่จัดในช่วงเดือนพฤษภาคมคือ ประเพณีผิชนน้ำที่เชื่อมโยงกับงานประจำปีไหว้ศาลปู่ตา และงานบุญบั้งไฟของตำบล และในพื้นที่บ้านใหม่ศาลาเพื่องนั้นมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านที่โดดเด่น คือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่อง มีผ้าทอเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP และมีผ้าลื้อที่เป็นผ้าโบราณที่ใช้เป็นทรัพยากรการเรียนรู้และการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย

1.2 บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่อง กลุ่มมีการจัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2545 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลยเป็นผู้ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม และจดทะเบียนรองรับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอนาคต โดยมีการวางรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนไว้ กลุ่มมีสมาชิกจำนวน 5 คน มีนางทองดี ไชมิเพชร เป็นประธาน รูปแบบของผ้าทอมีทั้งผ้าชิ้นลวดลายนานา ลายขอ ลายผิชนน้ำ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้า เช่น กระเป๋า ยาม เสื่อผ้า ราคาจำหน่ายอยู่ระหว่าง 100-1,200 บาท ขึ้นอยู่กับลักษณะของผ้าและวัสดุที่ใช้ในการทอ สำหรับการร่วมกันวิเคราะห์ SWOT พบว่า 1) จุดแข็งของกลุ่มคือ (1) มีประธานกลุ่มที่มีทักษะการเป็นผู้นำ (2) มีทักษะการทอผ้าและการออกแบบลวดลาย

ผ้ามัดหมี่ (3) ผลิตผ้าทอมีหลายรูปแบบ (4) มีเครือข่ายการจำหน่ายผ้าทอ 2) จุดอ่อนของกลุ่มคือ (1) ขาดการกำหนดราคากลางผ้าทอของช่างทอผ้าแต่ละคน (2) ผ้าทอมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มทอผ้าอื่น ๆ (3) ช่างทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ (4) ขาดทักษะการออกแบบและสร้างสรรค์ผ้าทอแบบใหม่ 3) อุปสรรคของกลุ่มคือ (1) สถานการณ์โรคติดต่อ (2) สภาพเศรษฐกิจ และ 4) โอกาสของกลุ่มคือ การมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาเข้าไปช่วยส่งเสริมและพัฒนา

ภาพ 1

รูปแบบของผ้าลื้อที่หลงเหลืออยู่ในชุมชน มีอายุกว่า 80 ปี จำนวน 2 ผืน ที่ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ศาลาเพื่องยังเก็บรักษาไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปจัดกระบวนการเพื่อทำการรื้อฟื้นและต่อยอดพัฒนาการออกแบบไปสู่รูปแบบของผ้าทอใหม่

1.3 ความต้องการรื้อฟื้นผ้าลื้อผ้าโบราณบ้านใหม่ศาลาเพื่องพบว่า บ้านใหม่ศาลาเพื่องเคยมีการทอผ้าลื้อหรือผ້ารองบ่อนในครัวเรือนแต่ละหลัง โดยผู้หญิงจะทอขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสอนในครัวเรือน และสืบทอดต่อกันมาด้วยเทคนิควิธีการแบบขิด แต่ปัจจุบันไม่มีการทอผ้าลื้อแล้ว ในหมู่บ้านมีผ้าลื้อเหลือเพียง 2 ผืน (ภาพ 1) โดยลักษณะและรูปแบบของผ้าลื้อจะมีความยาว 180 ซม. กว้าง 70 ซม. ทอจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เช่น มะเกลือ ผาง ขมิ้นชัน และสีข้าวของฝ้ายที่เป็นโยธรรมชาติไม่ได้ผ่านการย้อมหรือฟอกสี โดยแต่ละผืนมี 5 ลาย ผ้าผืนที่ 1 ประกอบด้วย 1) ลายเกล็ดปลา 2) ลายขอ 3) ลายดอกจิก 4) ลายดอกผักแว่นเล็ก 5) ลายดอกผักแว่นใหญ่ และลายช่อง ส่วนผ้าผืนที่ 2 ประกอบด้วย 1) ลายดอกไม้ 2) ลายข้าวหลามตัดใหญ่ 3) ลายดอกไม้ 4) ลายขอ 5) ลายข้าวหลามตัดเล็ก ลวดลายของทั้ง 2 ผืนนั้นช่างทอพื้นบ้านนำมาจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีการลดสีกัดตัดทอนให้ง่ายต่อการทอ โดยต้องการสื่อให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนและความสวยงามของธรรมชาติ สำหรับความต้องการรื้อฟื้นขึ้นมานั้น พบว่า 1) กลุ่มต้องการมีรูปแบบผ้าทอที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ 2) ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดเลยเห็นว่าเป็นผ้าที่มีคุณค่าที่สามารถเรียนรู้ผ่านเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าได้ 3) สามารถต่อยอดและพัฒนาการออกแบบการทอ สรุปรูปแบบและลักษณะผ้าอื่นๆได้ 4) พื้นที่ของกลุ่มเป็นจุดการท่องเที่ยวตามโครงการ OTOP นวัตกรรม ของอำเภอเชียงคาน 5) การอนุรักษ์ผ้าลื้อทั้งแบบดั้งเดิมและแบบที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ให้คงอยู่กับชุมชน และ 6) ยกระดับการทอผ้าแบบขิดผ่านการพัฒนาการออกแบบโดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม

1.4 แนวทางการรื้อฟื้นผ้าลื้อผ้าโบราณ พบว่า กลุ่มมีความต้องการที่จะรื้อฟื้นการทอผ้าลื้อสำหรับการนำมาเป็นผ้าทอที่มีอัตลักษณ์ของกลุ่มทอผ้า จนนำไปสู่การสร้างความน่าสนใจให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สนใจซื้อผ้าทอพื้นบ้านในจังหวัดเลย โดยมีแนวทางการรื้อฟื้นผ้าลื้อแบ่งออกเป็นรายด้านได้ดังนี้

1.4.1 ด้านสมาชิกกลุ่ม พบว่า 1) ต้องมีความพร้อมที่จะทำการ รื้อฟื้นผ่านกระบวนการทอและกระบวนการคิด 2) มีงบประมาณจัดซื้อหรือจัดจ้างทำที่และพิมพ์ด้วยตนเอง 3) มีความพร้อมให้ความร่วมมือกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในการทอผ้าร่วมกัน หรือการทอที่บ้านช่างทอ ผ่าคนใดคนหนึ่ง และ 4) มีความสามารถและทักษะการทอหลายรูปแบบ

1.4.2 ด้านหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงาน พัฒนาชุมชน อำเภอเชียงคาน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า 1) กำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายการรื้อฟื้นและพัฒนาผ้าทอโบราณ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดซื้อหรือจัดทำเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ในการทอ 3) จัดหาวิทยากรมาพัฒนา ทักษะความคิดและการทอใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และ 4) วางแผนการ ประชาสัมพันธ์และการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นบ้าน

1.4.3 ด้านผู้บริโภคและประชาชนทั่วไป พบว่า 1) สนับสนุน ด้วยการซื้อเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับช่างทอที่เป็นผู้สูงอายุ และ 2) บอกต่อให้กับผู้สนใจ หรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของผ้า ทอพื้นบ้านที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ 3) เข้าเยี่ยมชม และเรียนรู้เพื่อให้ กำลังใจช่างทอผ้าในฐานะสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีภูมิปัญญา ท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

1.4.4 ด้านสื่อมวลชน พบว่า 1) ต้องเข้าไปจัดทำ การประชาสัมพันธ์ หรือข่าวสารแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม 2) การบอกต่อผ่านวงการสื่อสารมวลชนหรือนักข่าวคนอื่น ๆ ให้เข้า มาจัดทำข่าวสาร

1.4.5 ด้านนักวิจัย พบว่า 1) ต้องเข้าไปค้นหาค้นหาองค์ความรู้ แนวทาง การรื้อฟื้น และกระบวนการปฏิบัติการรื้อฟื้นขึ้นมามีด้วยกระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) การสร้างเวทีการนำเสนอผลงาน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาตลาดและรูปแบบของผ้าให้สอดคล้อง กับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทาง การตลาด และการจำหน่ายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆหรือ หน่วยงานภาครัฐ และ 4) การจัดพื้นที่ทดลองทำการตลาดจำหน่าย

ผ้าลื้อ และผ้าทอพื้นบ้านที่เกิดจากการพัฒนามาจากผ้าลื้อในพื้นที่ใน
จังหวัดเลย และนอกจังหวัดเลย

1.5 แนวทางการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อแบบมีส่วนร่วมของ
สมาชิกกลุ่ม พบว่า มีแนวทางดังนี้

1.5.1 มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกกลุ่ม
เกี่ยวกับการพัฒนา แนวทางออกแบบผ้าลื้อความคิดสร้างสรรค์ โดย
มีนักวิจัยหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเป็นผู้จัดกระบวนการ และร่วม
ให้ข้อมูลในกระบวนการวิจัยด้วย

1.5.2 มีกิจกรรมการทดลองพัฒนาด้านแบบจากการพัฒนาการ
ออกแบบผ้าลื้อแบบมีส่วนร่วม เช่น การวางโครงสร้างสี การกำหนด
จังหวัดลวดลาย การเว้นพื้นที่ว่างระหว่างตัวลวดลาย และรูปแบบ
การทอผ้า โดยกิจกรรมการทดลองต้องทำอย่างต่อเนื่องจนช่วงทอ
ผ้าสามารถคิดและทำการทอได้เอง

1.5.3 มีกิจกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานการทอผ้าและ
การพัฒนาการออกแบบจากการทดลองทุกครั้ง โดยพิจารณาจาก
การวางโครงสร้างสี การกำหนดจังหวัดของลวดลาย การเว้นพื้นที่ว่าง
ระหว่างลวดลาย รูปแบบการทอ ความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์
ระหว่างช่างทอผ้ากับนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ

1.5.4 มีกิจกรรมการประเมินผลการรื้อฟื้น การอนุรักษ์และ
การพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งจาก
สมาชิกกลุ่มประเมินตนเองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันประเมิน
ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการออกแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า ต้องผ่านกระบวนการเชิงวิจัยและพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้าไปดำเนินการจัดกิจกรรมการวิจัย ทั้งนี้เป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้ และการรับรู้ที่ยั่งยืนของช่างทอผ้า เมื่อผู้วิจัยออกนอกพื้นที่การวิจัยแล้ว กลุ่มช่างทอผ้าก็ยังสามารถพัฒนาและคิดสร้างสรรค์ผลงานการทอผ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ระยะเริ่มต้นการพัฒนาการออกแบบ ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมเพื่อการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับผ้าลื้อ กระบวนการทอ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทอ เจาะลึกในการทอผ้าพื้นบ้านและแนวทางรื้อฟื้นผ้าลื้อสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มและการสร้างรายได้ให้กับชุมชน พบว่า ผ้าลื้อที่มีอยู่ในชุมชนมีอยู่จำนวน 2 ผืนที่อยู่กับประธานกลุ่ม เคยส่งผ้าทอโบราณเข้าร่วมประกวดในระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2554 ได้รับรางวัลที่ 1 และมีผู้สนใจที่รับรู้ว่าชาวมาขอดู และให้ข้อคิดเห็นว่า ควรมีการทอขึ้นมาเพื่อการอนุรักษ์รักษาทางวัฒนธรรมสิ่งทอพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป แต่กลุ่มทอผ้านั้นมีปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถรื้อฟื้นขึ้นมาได้ เนื่องจากขาดงบประมาณจัดหาหรือจัดทำพิมพ์สำหรับการทอขึ้นมา และขาดการเตรียมบุคลากรในการทอ เนื่องจากเป็นการทอแบบชนิดที่มีความยากในการเตรียมรายละเอียดของการเก็บชนิด รวมถึงการใช้เวลาในการทอที่ยาวนานและช่างทอผ้าที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันทอใน 1 กี่ 1 ผืน จำนวน 3-4 คน เพื่อให้ผ้าทอแต่ละผืนทอเสร็จได้อย่างรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ผู้ทำพิมพ์ที่เป็นเครื่องมือหลักในการทอผ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ล้มหายตายจากไป จึงขาดคนสืบทอด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องออกแบบลวดลายการทำพิมพ์ทอผ้าใหม่ และส่งไปยังจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อให้ช่างจัดทำพิมพ์ โดยการทำพิมพ์ทอผ้านั้นจะต้องใช้ระยะเวลาในการทำประมาณ 1 เดือน ส่วนแนวทางการรื้อฟื้นผ้าลื้อเพื่อให้ได้ผลของการคงอยู่ของการทอผ้าในระยะยาวนั้นต้องเน้นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การระดมความคิดเห็นจากช่างทอผ้าคนอื่นในกลุ่มถึงความต้องการที่จะให้การทอผ้าลื้อคงอยู่ต่อไป รวมถึงการรื้อฟื้นนั้นจะต้องมีหน่วยงาน

ภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงาน
การท่องเที่ยว และสถาบันการศึกษาเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายความ
ร่วมมือในการจัดกิจกรรม

2.2 ระยะดำเนินการทดลองผ้าลื้อ พบว่า มีการจัดเตรียมกึ่ง
และพิมพ์ผ้า สำหรับใส่จำนวนไม้ของการทอผ้าตามเส้นแนวยืนของ
ผ้า กลุ่มจะต้องใช้เวลาเตรียมการ 1 อาทิตย์ ส่วนการทดลองทอผ้า
ระยะนี้ ผู้วิจัยใช้กึ่งทอผ้า จำนวน 2 ตัว และลวดลายจำนวน 2 รูปแบบ
โดยกึ่งที่ 1 ใช้ช่างทอผ้า จำนวน 3 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของ
การทอ เช่น การเป็นผู้กระทบ การเป็นผู้สอดกระสวย และกึ่งที่ 2 ใช้
ช่างทอผ้า จำนวน 2 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของการทอด้วยเช่น
กัน โดยวัตถุประสงค์ของการทอคือ 1) การสร้างความคุ้นเคยกับรูป
แบบการทอผ้าลื้อแบบขิด ซึ่งแตกต่างจากการทอผ้ามัดหมี่โดยช่างทอ
เพียงคนเดียว โดยช่างจะมาทอร่วมกันหลายคนเพื่อใช้เทคนิคการยก
และกระทบลวดลายขิดให้เกิดความสวยงาม และ 2) เพื่อการพัฒนา
ศักยภาพและทักษะการทอผ้าลื้อแบบใหม่ที่มีรูปแบบของผ้าลื้อที่เป็น
ผ้าดั้งเดิมให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยการทดลองใช้เวลา 1 เดือน ส่วน
ประเด็นการพัฒนาร่วมกันคือ ทักษะการทอผ้า ทักษะการมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาจังหวัดพะเยา และการวางตำแหน่งของลวดลายบนผ้า
ทอ ความประณีตของการทอ พบว่า

พบว่า ช่างทอผ้าพื้นบ้านกึ่งที่ 1 สามารถเรียนรู้กระบวนการทอ
ผ้าได้ใกล้เคียงกับต้นแบบแต่ยังไม่สามารถทำให้เหมือนต้นแบบของ
ผ้าโบราณได้ เนื่องจากข้อจำกัดทั้งเรื่องสีที่กลุ่มใช้สีเคมีในการย้อม
กระบวนการทอผ้าที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน ส่วนใยฝ้ายที่
เป็นวัสดุหลักของการทอที่มีเส้นขนาดใหญ่ และแรงกระทบของช่าง
ทอผ้า ส่วนช่างทอผ้าพื้นบ้านกึ่งที่ 2 สามารถเรียนรู้กระบวนการทอ
ผ้าได้ใกล้เคียงกับความเป็นต้นแบบ กระบวนการทอมีความละเอียด
ประณีต การเลือกใช้สีมีความกลมกลืน และมีความใกล้เคียงกับผ้า
ทอโบราณต้นแบบ (ภาพ 2)

2.3 ระยะการพัฒนาไปสู่การสร้างรูปแบบและลักษณะการทอใหม่
พบว่า กลุ่มมีการเรียนรู้และพัฒนาร่วมกับนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ ทำให้

ภาพ 2

ผลทดลองพัฒนาการออกแบบทอผ้าแบบจิดที่มาจากกรรือพื้นผ้าลื้อในระยะแรก ช่างทอผ้ายังขาดประสบการณ์ในการทอ โดยการให้ช่างทออย่างอิสระในการวางสี วางตำแหน่งและจังหวะของลวดลายเพื่อการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาในช่วงต่อไป

การทอผ้ามีความสวยงามโดดเด่นและมีความแตกต่างมากขึ้น โดยช่างทอผ้ามีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งการวางลวดลาย ขนาดช่วงจังหวะให้หลากหลาย เช่น พื้นที่ของลวดลาย การปล่อยเป็นพื้นที่ว่าง การลดจำนวนของลวดลาย และเทคนิคการทอแบบหายาบ เพื่อโชว์ความดิบของเส้นผ้า ซึ่งทำให้พิมพ์ 1 พิมพ์ของช่างทอผ้าแต่ละก็ทอผ้า สามารถสร้างลวดลายที่แตกต่างกันได้ 6 ลวดลายใน 1 ผืน โดยทักษะที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมจากกระบวนการทอคือ ความคิดสร้างสรรค์ในการคิดหาแนวทางสร้างความแตกต่างที่ไม่เหมือนกันของผ้าแต่ละผืน และช่างทอผ้าสามารถอธิบายรูปแบบของลวดลาย และแนวคิดการทอให้กับนักวิจัยรับรู้ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ีผลจากการพัฒนาด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องจากนักวิจัย และนักวิชาการ พร้อมทั้งสร้างแนวคิดและให้ข้อเสนอแนะ ส่งผลทำให้ช่างทอผ้ามีความรู้เกี่ยวกับการตรวจมาตรฐานผ้าทอเบื้องต้นด้วยการส่องกับแสงสว่าง ถ้าเห็นว่ามีส่วนที่แสงทะลุผ่านแสดงว่าผ้าทอยังห่างไม่แน่น ถือว่าผ้าทอนั้นยังไม่สวยงาม ส่วนการเรียนรู้เรื่องสี และการเว้นช่องว่างของลวดลายนั้นพบว่า ช่างทอผ้าสามารถจับคู่สี เลือกกลุ่มสีที่กลมกลืน หรือสีที่แตกต่างตัดกันได้เป็นอย่างดี และช่างทอผ้าจะมีการเว้นจังหวะของช่องไฟระหว่างลวดลาย การกระทบให้ผ้าทอมีความแน่น ทำให้ช่างทอมีการนำแนวคิดใหม่ ๆ ไปทดลองทำในแต่ละช่วงเวลาของการทอผ้า เมื่อพิจารณารายละเอียดของช่างทอผ้าที่บ้านทั้ง 2 กลุ่มพบว่า

ช่างทอผ้าที่บ้านทั้ง 2 มีการสร้างรูปแบบการทอผ้าได้จำนวนมากขึ้น โดยระยะเวลา 2 เดือน สามารถทอผ้าได้จำนวน 20 ผืน แต่ละผืนมีการใช้สีและจังหวะของการวางลวดลายแตกต่างกัน โดยที่ก่อนการทอผ้าแต่ละผืนนั้น ช่างทอผ้าจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับสีและโครงสร้างของลวดลายก่อน และมีการปรึกษากับนักวิจัยเพื่อหาข้อสรุปของความคิดสร้างสรรค์นั้น อย่างไรก็ตาม ช่างทอผ้าที่บ้านจะใช้ประสบการณ์และความชอบส่วนตัวในการคัดเลือกสีร่วมกับแนวทางของผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงการมีข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคที่คาดว่าน่าจะซื้อผ้าทอมาเป็นองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ด้วย (ภาพ 3)

ภาพ 3

ผลงานการทอผ้าในช่วงการพัฒนาและการทดลอง ผ่านการมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการสร้างสรรค์การทอผ้าด้วยการจัดวางโครงสร้างของสีใหม่ การวางตำแหน่งและช่วงจังหวะความกว้างของลวดลาย การเลือกใช้เทคนิคการทอ

ช่างทอผ้าพื้นบ้านที่ 2 มีการสร้างรูปแบบการทอได้จำนวนมากขึ้น โดยระยะเวลา 2 เดือน โดยสามารถทอผ้าได้จำนวน 15 ผืน แต่ละผืนมีการใช้สีและจังหวะของลวดลายแตกต่างกัน โดยก่อนทอผ้านั้นช่างทอจะนำสีจากตะกอมมาเทียบกับสีของเส้นฝ้ายที่เป็นแนวเส้นยืนและแนวเส้นนอน และมีการออกแบบบางช่วงของผืนผ้าให้เป็นสีพื้น ระหว่างการทอจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับลวดลายและการใช้จังหวะเพื่อการพัฒนาการออกแบบรูปแบบของผ้าทอในผืนต่อ ๆ ไป ทั้งนี้การออกแบบลวดลายจะเน้นหลักการของขนาดพื้นที่ จังหวะของลวดลายและสี รูปแบบของเทคนิควิธีการในแต่ละช่วงของผืนผ้า (ภาพ 4)

ภาพ 4

ระยะที่สองกลุ่มทอผ้ามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิพากษ์วิจารณ์ผลงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการผลิตผ้าทอที่มีมาตรฐานขึ้น โดยผ้าทอที่อยู่ระหว่างการพัฒนาสี ลวดลายและเทคนิควิธีการทอ โดยที่การวางสี และการวางจังหวะของลวดลาย เริ่มสวยงามขึ้น

2.4 ระยะเวลาประเมินผลเพื่อการพัฒนา พบว่า หน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายที่เข้าร่วมการพัฒนา แสดงความคิดเห็นว่า การทอผ้าที่มีแนวคิดมาจากการใช้ผ้าลื้อที่เป็นผ้าโบราณของชุมชนมาสู่การพัฒนาการออกแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะทำให้ผ้าทอที่ทอขึ้นมาใหม่ เป็นผ้าที่ทรงคุณค่าเชิงเรื่องราว เพราะสามารถเชื่อมโยงเข้ากับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีการคิดของช่างทอผ้า โดยผ้าทอที่มีการทดลองการทอในระยะแรกนั้น ถือว่ามีความสวยงาม และมีความใกล้เคียงกับต้นแบบ ซึ่งกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านกลุ่มที่ 1 มีการทอผ้าที่ไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบของผ้าลื้อดั้งเดิมที่เป็นต้นแบบทำให้การเลือกใช้สีและการจัดวางลวดลายมีความเป็นอิสระ ส่วนกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านกลุ่มที่ 2 มีการทอผ้าที่มีความละเอียดประณีต พยายามจัดโครงสร้างสีและลวดลายให้ใกล้เคียงกับต้นแบบมากที่สุด เช่นเดียวกับรูปแบบการทอและรูปแบบของพื้นผ้าที่มีความสดของสีย้อม ทำให้ผ้าทอมีความสวยงาม สามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการออกแบบเพื่อการรื้อฟื้นและอนุรักษ์ผ้าลื้อแบบดั้งเดิมได้อย่างรวดเร็ว และสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างหลากหลายขึ้น (ภาพ 5)

ภาพ 5

กิจกรรมสนทนากลุ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมการประเมินการออกแบบ และพัฒนางานทอผ้าลื้อของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านใหม่ศาลาเพื่อง โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดเลย เข้ามาร่วมขับเคลื่อนและให้ข้อเสนอแนะ

2.5 ระยะการประเมินผลเพื่อการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ทอผ้า พบว่า กลุ่มนำแนวคิดจากการประชุมไปสู่การพัฒนาการ
ออกแบบผ้าทอให้ตรงตามความต้องการของตลาด และกลุ่มผู้บริโภค
เป้าหมายได้ เช่น การใช้ลวดลายเดียวและใช้สีเดียวในการทอตลอดทั้ง
ผืน การเลือกใช้สีโทนพาสเทล (Pastel) โดยทั้ง 2 กลุ่มได้มีการพัฒนา
ด้าน 1) การออกแบบการทอ 2) การออกแบบการวางโครงสร้างของ
สี และ 3) การออกแบบจิ้งหะและการวางตำแหน่งของลวดลาย
ส่งผลทำให้ผ้าทอมีศักยภาพและความสวยงามขึ้น โดยกลุ่มช่างทอ
ผ้าพื้นบ้านจำนวน 5 คน แสดงความคิดเห็นว่า การขับเคลื่อนและ
การพัฒนาการออกแบบช่วยให้เข้าใจถึงความสวยงาม และสามารถ
อธิบายที่มาของลวดลาย และการออกแบบที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้า
หมาย โดยเฉพาะเรื่องของกลุ่มและโครงสร้างของสี การจัดตำแหน่ง
และจิ้งหะลวดลาย สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ 1) ด้านรูปแบบของผ้า
ทอ พบว่า มีความสวยงามจากกระบวนการทอ การใช้สีและการจัด
ช่วงจิ้งหะของการทอ 2) ด้านความประณีต พบว่า มีการเก็บรายละเอียดการทอให้สม่ำเสมอและมีความแน่น 3) ด้านประโยชน์ใช้สอย
พบว่า ผ้าทอสามารถนำไปใช้งานได้จริง นำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์
อื่น ๆ และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผู้ใช้ผ้าทอได้ 4) ด้านราคา พบ
ว่า ผ้าทอมีการใช้วัสดุคุณภาพสูง กระบวนการทอยาก ต้องใช้เวลา
และมีความประณีต ราคาอยู่ระหว่าง 2,000 - 3,000 บาท ต่อ 1 ผืน

(ภาพ 6, ภาพ 7) ส่วนการประเมินผลเชิงปริมาณนั้น พบว่า กลุ่มสมาชิกประเมินตนเอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.70 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านที่ 5) การมีส่วนร่วม และด้านที่ 6) การรื้อฟื้นผ้าลื้อ ค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.84 ด้านที่ 2) ความคิดสร้างสรรค์ ค่าเฉลี่ย 4.72 ด้านที่ 1) กระบวนการทอผ้า ค่าเฉลี่ย 4.68 ด้านที่ 4) การสื่อสาร ค่าเฉลี่ย 4.64 และ ด้านที่ 3) ความสวยงาม ค่าเฉลี่ย 4.48 ส่วนหน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.69 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านที่ 5) การมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย 4.81 ด้านที่ 2) ความคิดสร้างสรรค์ ด้านที่ 6) การรื้อฟื้นผ้าลื้อ มีค่าเฉลี่ย 4.75 ด้านที่ 1) กระบวนการทอผ้า ค่าเฉลี่ย 4.69 ด้านที่ 4) การสื่อสาร ค่าเฉลี่ย 4.60 และด้านที่ 3) ความสวยงาม ค่าเฉลี่ย 4.53

ภาพ 6

ช่างทอผ้าที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยและเป็นผู้พัฒนาการออกแบบผ้าลื้อที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุขาดประสบการณ์ในการทอขีด เมื่อผ่านกระบวนการวิจัยแล้วสามารถพัฒนาการออกแบบ การสื่อสารและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุป

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ผ้าลื้อหรือผ้ารองบ่อนหรือผ้าหลบเป็นผ้าที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่บ้านใหม่ศาลาเพื่องในอดีต การทอคือวิถีชีวิต โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านใหม่ศาลาเพื่องมีความต้องการดังนี้ (1) การรื้อฟื้นผ้าลื้อแบบโบราณด้วยการรวมกลุ่มกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาแนวทางการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ให้คงอยู่คู่กับชุมชน เช่น ผ่านการวิจัย หรือการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนจากภาครัฐเพื่อสร้างความร่วมมือกับช่างทอผ้าและจัดหางบประมาณ (2) การอนุรักษ์ ด้วยการจัดพื้นที่ของกลุ่ม

ภาพ 7

ผลผลิตที่เกิดจากการทดลองและการพัฒนาการออกแบบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมการวิจัยที่ให้อิสระกับการคิดของช่างทอผ้า เช่นการวางตำแหน่งลวดลาย สี และการสร้างรูปแบบของผ้าทอที่มีพื้นฐานมาจากผ้าลื้อที่เป็นผ้าโบราณของกลุ่ม

ทอผ้าเป็นศูนย์การเรียนรู้ร่วมกับเรื่องราวอื่น ๆ ของชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้าน อำเภอและจังหวัดเลย และ 3) การพัฒนาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการคิด ค้นหาวิธีการ และรูปแบบการพัฒนาการออกแบบ สี การทอ และรูปแบบผ้าลื้อจากกลุ่มสมาชิก นักวิชาการด้านการออกแบบ นักวิจัย และนักพัฒนา ผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน และมีความต่อเนื่องจะส่งผลทำให้กลุ่มมีการพัฒนาความคิด และความคิดสร้างสรรค์ จนสามารถสร้างสรรค์รูปแบบการจัดวางสี ลวดลาย วิธีการและเทคนิคการทออย่างอิสระที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภคเป้าหมายที่ต้องการขายผ้าทอ

2. อภิปรายผล

จากการดำเนินกิจกรรมการวิจัย ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายดังนี้

2.1 การรื้อฟื้นผ้าลื้อที่เคยมีการทอในครัวเรือนพื้นที่บ้านใหม่ศาลาเพ็ญ ถือว่ามีความยาก เนื่องจากกลุ่มขาดความพร้อมทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ และทักษะการทอแบบชิด ซึ่งนักวิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น การวางแผน และการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่ม โดยเฉพาะความต้องการของกลุ่มที่จะรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอสำหรับการนำไปเป็นจุดขาย โดยกลุ่มเห็นว่าเป็นผ้าลื้อโบราณมีการทอมากกว่า 80 ปี ใช้เทคนิคการขีดร่วมกับการทอเทคนิคอื่น ๆ จนเป็นผืนผ้าที่มีอัตลักษณ์ โดยพิมพ์ใช้ในการทอนั้นมีหน้าแคบ ส่งผลทำให้หน้าผ้าทอไม่กว้าง จึงถูกนำมาใช้เป็นผ้าคลุมที่นอน โดยสมัยก่อนนั้นผ้าลื้อถูกนำมาใช้ในพิธีการแต่งงาน และการต้อนรับแขกเหวี่ยงที่มาเยี่ยมบ้าน รูปแบบของผ้าแต่ละครัวเรือนจึงมีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถบอกถึงตัวตนของเจ้าบ้านได้ ซึ่งการทอผ้าลื้อให้สวยงามนั้นจะมีการสืบทอดต่อกันมาเฉพาะในครัวเรือนดังที่ อุทิศ ทาหอม และคณะ (2561) กล่าวว่า การทอผ้านั้นเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการทอไว้ในครัวเรือน โดยย่า ยายและแม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับลูกหลาน ดังนั้นเมื่อออกเรือนไปแล้วจึงสามารถทอผ้าไว้ใช้ได้ สำหรับการรื้อฟื้นผ้าทอที่ไม่ได้ทออีกแล้วนั้น ถือว่าเป็นบทบาทลูกหลานที่จะต้องหาวิธีการขับเคลื่อนให้ผ้าทอดั้งเดิมกลับมาใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มทอผ้า ซึ่งอาจประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ หรือนักวิจัยในสถาบันการศึกษาให้เข้ามาจัดกระบวนการสืบค้น หรือพัฒนาการออกแบบสำหรับการต่อยอดไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางจิตใจต่อไป โดยเฉพาะการรื้อฟื้นจะช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ทอผ้าด้วยเช่นกัน และ ทิปกา โยธารจักรษ์ (2559) กล่าวว่า การรื้อฟื้น และการพัฒนาการออกแบบผ้าทอให้กลับมาใหม่สามารถทำได้ด้วยการเลียนแบบ การปรับเปลี่ยน หรือการผสมผสานลวดลายจนเกิดรูปแบบใหม่ ๆ ที่มีความเฉพาะย่อมสามารถช่วยยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิต และช่วยสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนด้วย

อย่างไรก็ดีการรื้อฟื้น การอนุรักษ์และการพัฒนาย่อมเกิดขึ้นจาก หน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ เนื่องจากมีศักยภาพ และมีบทบาท หน้าที่ในการพัฒนา ส่งเสริม และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของ ชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ด้วยการใช้งบประมาณที่มีอยู่ในโครงการพัฒนา ท้องถิ่น มาจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจและการตระหนักรู้ร่วม กัน อันเป็นการสร้างสำนึกร่วมในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับ ปิรันลัน ปุณญประภา และคณะ (2561) ที่กล่าวว่า แนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดให้สัมฤทธิ์ผลนั้นสามารถทำได้ ด้วยวิธีการดังนี้ 1) การสร้างกลุ่มผู้สืบทอด และกลุ่มผู้ถ่ายทอด 2) การบันทึกองค์ความรู้ผ้าทอเป็นเอกสารเผยแพร่ และสร้างหลักสูตร การเรียนรู้ในระบบและนอกระบบ 3) การแสวงหางบประมาณจาก ภาครัฐมาหนุนเสริม อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนด้วยการรื้อฟื้นและ การอนุรักษ์ให้ผ้าทอพื้นบ้านโบราณโดยเฉพาะผ้าลื้อให้คงอยู่ต่อไป นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนเป็นลำดับ แรก และการหนุนเสริมงบประมาณจากภาครัฐและเอกชนด้วย

2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการ พัฒนาการออกแบบผ้าลื้อไปสู่ผ้าทอที่สามารถจำหน่ายให้กับผู้บริโภค เป้าหมายได้นั้น ระยะเริ่มต้นของกลุ่มจะต้องผ่านกระบวนการวิจัยที่ เป็นระบบ เช่น ขั้นตอนการสร้างความรู้เข้าใจในกระบวนการวิจัยที่เน้นการ สนทนากลุ่มแบบมีส่วนร่วม เพื่อการหาข้อสรุปร่วมกันตามประเด็นต่าง ๆ ที่นักวิจัยกำหนดขึ้นมา โดยเฉพาะประเด็นการพัฒนาออกแบบผ้า ลื้อนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องร่วมกันคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเองโดยมี นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเข้าไปหนุนเสริมความรู้และความคิดสร้างสรรค์ อย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการที่สมาชิกกลุ่มยินยอมที่จะทอดผ้าต้นแบบ ออกมาอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากช่างทอผ้าเป็นผู้สูงอายุอาจมีการ ล้มเลิกการทอผ้ากลางคันได้ ดังนั้นการที่ผู้วิจัยหรือนักออกแบบ จะทำการออกแบบให้ช่างทอผ้าพื้นบ้านทำตามนั้น อาจเป็นการ สร้างภาระให้กับช่างทอผ้าที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่อาจเลิกหรือยุติใน กระบวนการวิจัยได้ ดังที่ กัญญา จิงวิมุตพันธ์ (2553) กล่าวว่า การพูดคุยกันของสมาชิกกลุ่มทอผ้า นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญด้วยกระบวนการ

มีส่วนร่วมถึงกระบวนการทอผ้า เช่น การคิด การออกแบบ การสร้างแรงบันดาลใจล้วนมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจการออกแบบ และยังเป็นการทบทวน การค้นหา และการคิดค้นรูปแบบผ้าทอขึ้นมาใหม่ด้วย สอดคล้องกับ ผกามาศ บุตรสาตี และคณะ (2562) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการพัฒนาศักยภาพผ้าทอนั้นต้องผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมประเมินผล ถือว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างควมยั่งยืนได้ โดยเฉพาะการดึงประสบการณ์และความรู้ฝังตัวที่อยู่ในช่างทอผ้าออกมา ส่วนการพัฒนาการออกแบบผ้าลือนั้นมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการกำหนดลวดลายใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างจากการผ้ามัดหมี่ เนื่องจากผ้าลือต้องใช้เทคนิคการขีด และพิมพ์ในการทอจะมี 5 ลาย ดังนั้นการออกแบบพัฒนาจะเน้นที่การคิดสร้างสรรค์ในประเด็นของ 1) การออกแบบตำแหน่ง 2) การออกแบบสี 3) การออกแบบขนาดของลวดลาย และ 4) การออกแบบกระบวนการทอ โดยแนวคิดนี้มาจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่ต้องการใช้สิ่งที่มีอยู่มาปรับเปลี่ยน และพัฒนาให้เกิดความหลากหลายขึ้น ส่งผลทำให้งานผ้าทอมีลักษณะเป็นเซต (Set) ขึ้นมา ซึ่ง พจนรธรรม เจริญวิทย์ และ อำไพ แสงจันทร์ไทย (2561) กล่าวว่า การพัฒนาการออกแบบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีประเด็นสำคัญคือ แนวคิดการออกแบบต้องให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตกลุ่มทอผ้าเอง โดยร่วมกันหารูปแบบที่เหมาะสม รวมถึงการแก้ไขปัญหา ส่วนกระบวนการพัฒนาการออกแบบมีดังนี้ 1) การศึกษา การวิเคราะห์ และการตีความหมาย 2) การออกแบบเบื้องต้น 3) การกลั่นกรองแบบ 4) การวิเคราะห์แบบ และ 5) การตัดสินใจที่จะเลือกต้นแบบออกมาผลิต ส่วน กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ (2556) กล่าวว่า การนำผ้าทอโบราณมาสู่การออกแบบและพัฒนาใหม่ ด้วยการนำลวดลายมาจัดองค์ประกอบใหม่ หรือลดลวดลายบนผืนผ้าโดยมีกระบวนการดังนี้ 1) การร่วมกันศึกษาข้อมูล 2) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ 3) ปฏิบัติการ และ 4) การประเมินผล ดังนั้นการสร้างการคิดและการพัฒนาผ่านต้นแบบที่มีเพียงแบบเดียว จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดความสนุกที่จะคิดของช่างทอผ้าที่เป็นผู้สูงอายุ สอดคล้อง

กับ พรชัย ปานทุ่ง (2562) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมสร้างองค์ความรู้ผ่านการพูดคุยกัน จะทำให้รู้และเข้าใจที่มาของลวดลาย การมีทักษะการปฏิบัติงานทอผ้าที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาการออกแบบที่ต้องเน้นการมีส่วนร่วม และการคิดสร้างสรรค์ไปด้วยกัน ส่วน กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ (2556) กล่าวว่า การพัฒนาการออกแบบให้ช่างทอผ้านั้น นักออกแบบและช่างทอจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้รู้ถึงความต้องการและความถนัดของช่างทอผ้า ซึ่งจะมีผลต่อการเข้าถึงความรู้ความเข้าใจวัสดุและเทคนิคการทอ อย่างไรก็ตามช่างทอผ้านั้นเมื่อผ่านการเรียนรู้ในกระบวนการก็วิจัยก็สามารถผลิตผ้าทอได้อย่างมีศักยภาพ และมีทักษะการทอผ้าจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ติดตัวตลอดไป อันแสดงให้เห็นถึงศักยภาพการพัฒนาผ้าทอของกลุ่มตนเองได้อย่างยั่งยืน

สำหรับการพัฒนาการออกแบบผ้าลื้อให้เป็นรูปแบบใหม่ ๆ นั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับประธานกลุ่มที่ต้องมองเห็นโอกาสในการพัฒนาผ้าทอขึ้นมาให้ตรงกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่ขยายว่าควรเป็นอย่างไร ซึ่งประธานกลุ่มเห็นว่า กระบวนการพัฒนาการออกแบบจากผ้าลื้อมีโอกาสนำไปสู่การขายได้ เนื่องจากผ้ามีคุณค่าเชื่อมโยงอดีตกับความสวยงามทำให้ผ้าลื้อที่ออกแบบการทอขึ้นมาใหม่เป็นที่รู้จัก และเกิดความต้องการของลูกค้า โดยผ้าทอมีราคาขายที่ 2,500 - 3,000 บาทต่อผืน ดังนั้นการนำผ้าลื้อที่เป็นผ้าโบราณมาสู่การพัฒนาการออกแบบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจึงทำให้ผ้าทอมีความน่าสนใจ และช่างทอผ้ามีความสุขกับการทอผ้ามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ อุทิศ ทาหอม และคณะ (2561) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดีจะทำให้ได้รับรู้ถึงโอกาสในการพัฒนาการออกแบบผ้าทอใหม่ ๆ ด้วยการหยิบความดั้งเดิมของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่การรื้อฟื้นและพัฒนาใหม่สามารถทำให้ประสบความสำเร็จได้ ด้วยการพัฒนาการออกแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เพราะสามารถสร้างกำลังใจ ความภาคภูมิใจ และสร้างเสริมศักยภาพการทอให้กับช่างทอผ้าพื้นบ้านได้ ส่งผลทำให้มีการพัฒนาการออกแบบ การย้อมสี การใช้เทคนิคการทอ และการจัดวางสีบนผ้าทอมีความสวยงามมากขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการผู้บริโภค

เป้าหมายได้อย่างยั่งยืน ส่วน สคราญนิตย์ เล็กสุทธิ์ (2561) กล่าวว่า ผ้าทอพื้นบ้านดั้งเดิมที่สูญหายไปแล้วนั้น ถ้ามีการรื้อฟื้นผ่านกระบวนการทอขึ้นมาใหม่ ด้วยการใช้ฝ้ายธรรมชาติ มีการนำลวดลายต่าง ๆ มาผสมผสานกันก็จะช่วยสร้างมูลค่าและคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยเช่นกัน ส่วนการพัฒนาออกแบบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมีขั้นตอนสำคัญดังนี้ 1) ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการระดมความคิดเห็น เช่น ความเป็นมา รูปแบบ ประโยชน์ใช้สอย และความสวยงาม 2) ขั้นตอนการนำไปสู่การพัฒนาและสร้างต้นแบบจากข้อเสนอแนะ 3) ขั้นตอนนำผ้าทอมาวิเคราะห์และประเมินผลจากการพัฒนา 4) ขั้นตอนการพัฒนาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และ 5) ขั้นตอนการดำเนินการผลิตที่พร้อมจำหน่าย (พจนัธรรม เจริญวิทย์ และ อำไพแสงจันทร์ไทย, 2561)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงาน

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาส่งเสริมควรทำความเข้าใจกับศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอที่ส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุ และใช้รูปแบบการทอผ้าที่มาจากแหล่งอื่น ๆ จึงเกิดการค้นคืนทำให้พัฒนาต่อไปก็เป็นไปได้ยาก ดังนั้นกระบวนการทำให้กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและบอกถึงศักยภาพที่ทำได้หรือทำไม่ได้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ควรมีการวิจัยและพัฒนาการมีส่วนร่วมในการแปรรูปผลิตภัณฑ์เชิงแพชชั่นร่วมสมัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2556). ลวดลายผ้าทอร่วมสมัยภายใต้ “จินตนาการใหม่”. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 5(2), 155-213.
- กัญญา จิงวิมิตพันธ์. (2553). การประยุกต์มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามบ้านคันพะลาน ตำบลนาตาล อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(1), 61-68.
- จรสพิมพ์ วังเย็น. (2554). แนวคิดหลังสมัยการย้อนสู่โลกแห่งภูมิปัญญา. *สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 13(1), 20-23.
- ทีปกา โยธารักษ์. (2559). ผ้าเกาะยอ : ทูทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษา กลุ่มราชวงศ์แสงส่องหล้าที่ 1 แห่งชุมชนเกาะยอ หมู่ 3 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิลันณ์ ปุณฺณประภา, พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, นพดล อินทร์จันทร์ และ กิตติกรณ นพุดมพันธ์. (2561). ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อภูมิปัญญาและการสืบทอดผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 6(1), 159-168.
- ผกามาศ บุตรสาตี, แก้วมณี อุทัยมัย และ อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา. (2562). แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการสร้างเอกลักษณ์สินค้าเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนกลุ่มทอผ้าย้อมครามบ้านโพนก่อ ตำบลท่าก้อน อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 14(2), 46-56.
- พจนธรรม เจริญวิทย์ และ อำไพ แสงจันทร์ไทย. (2561). การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าสสำหรับสุภาพสตรีจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติใหม่แก้วพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร. *สัปดาห์ทอง*, 24(2), 119-134.
- พรชัย ปานทุ่ง. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านภูทอง จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 11(4), 331-345.
- ศรกาญจน์ เล็กสุทธิ. (2561). การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 12(29), 135-146.
- สุจิตตรา หงส์ยนต์ และ พิกุล สายดวง. (2560). การมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปะการทอผ้าไหมสู่การตระหนักและสืบทอดทางวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8(4), 223-234.

ศิริพร เวียงเงิน, อริสรา ศรีมาลา และ ตูลาภรณ์ แสนปรน. (2562). ผ้าทอไทลื้อ : ภูมิปัญญา
บนลายผ้าของชุมชนบ้านป่าปี ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. วารสาร มจร.
นครน่านปริทรรศน์, 3(2), 95 -103.

ศักดิ์ชาย สิกขา, ประทับใจ สิกขา และ วีระ พันธุ์สุวรรณ. (2555). การศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น
เพื่อสร้างสรรค์ลายผ้าแถบลุ่มน้ำโขง : กรณีศึกษาย่านบ้านกุ่ม ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม
จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.

อุทิศ ทาหอม, จริยา ดวดไธสง และ อ้นธิกา คงประโคน. (2561). แนวทางการบริหารจัดการ
กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองไทรงาม ตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสาร
พัฒนศาสตร์, 1(1), 98-129.